

Büyük Depresyonla İlgili Büyük Mitler*

Lawrance W. REED**

53

Piyasa

Büyük Depresyon ve onun milyonlarca Amerikalı'nın hayatı üzerindeki etkileri hakkında ciltlerce kitaplar yazılmıştır. Tarihçiler, ekonomistler ve politikacılar bu tarihi trajedinin sebeplerini ortaya çıkaracak "kara kutu"yu bulmak için hep enkazı taramışlardır. Ne yazık ki, bu araştırmacıların pek çoğu, 70 yıl önceki olaylar hakkında bir takım yanlış ve zararlı kanaatleri yaymanın belki daha kolay olacağı sonucuna vararak zamanla araştırmayı bırakmışlardır.

Büyük Depresyon ne kadar kötüydü? 1929'dan 1933'e kadar, dört yıllık sürede, ülkenin fabrikalarında, madenlerinde ve elektrik, gaz, telefon gibi kullanım girdilerinde üretim yarıdan daha aşağıya indi. İnsanların gerçek kullanılabilir gelirleri %28 oranında azaldı, hisse senetlerinin değeri ise kriz öncesinin onda biri seviyesine düştü. İşsiz Amerikalılar'ın sayısı 1929 yılında 1.6 milyondan 1933'de 12.8 milyona çıktı. Depresyonun zirvesinde her dört işçiden biri işsiz kaldı ve İç Savaş'tan beridir ilk defa çirkin isyan söylentileri ortada dolaşmaya başladı.

Eski mitler hiçbir zaman ölmez; bu mitler üniversitelerdeki ekonomi ve siyaset bilimi ders kitaplarında yer almaya devam ediyor. Bugün öğrencilere, on yıl süren ekonomik depresyonun tüm zorluklarını ve doğurduğu sefaleti göstererek, "dizginlenmemiş" serbest teşebbüsün 1929'da kendi ağırlığı altında çöktüğü öğretiliyor. Kendinden sonraki başkan Franklin Roosevelt, uyguladığı politikalarla düzelmeyi sağlayan ekonomik kurtarıcı olarak görülürken, Başkan Herbert Hoover, "dokunma" veya "bırakınız yapsınlar" ekonomi politikasının savunucusu olarak sunuluyor. Depresyonun bu popüler izahı, hakikatlerin incelenmesinin göstereceği gibi, ciddi bir iktisat tarihi tartışmasına değil, masallara dayanmaktadır.

Büyük, Büyük, Büyük, Büyük Depresyon

O zamanki olayları doğru anlayabilmek için, Büyük Depresyonu bir değil, birbirini izleyen ve birleşen dört depresyon olarak ele almak daha doğru olur. Profe-

* "Great Myths of The Great Depression", *The Freeman*, August 1998, s.478-482.

** Lawrance W. Reed, Michigan Midland'de bir serbest piyasa araştırma ve eğitim kuruluşu olan Kamu Politikaları Merkezi'nin başkanıdır.

sör Hans Sennholz bu dört “safha”yı şu şekilde sıralıyor; iş çevirimi; dünya ekonomisinin parçalanması; Yeni Ekonomik Program ve Wagner Kanunu.¹ İlk safha 1929 yıkımının niçin olduğunu, diğer üç safha hükümetin on yıldan uzun bir süre ekonomiyi nasıl uyuşukluk içinde tuttuğunu gösterir.

Birinci Safha: İş Çevirimi

Büyük Depresyon, o tarihe kadar görülen en uzun kriz olmakla birlikte, ülkenin yaşadığı ilk depresyon değildi. Daha öncekilerde de yapılan ortak şey, para arzının hükümetler tarafından felâket getirecek şekilde manipüle edilmesiydi. Farklı sebeplerle, para ve kredi miktarlarında patlama yaratan hükümet politikaları benimsendi. Böylece, sancılı bir kıyamet günü tarafından izlenecek bir patlama doğdu. 1929 yılından önceki hiçbir Amerikan depresyonu dört yıldan uzun sürmemiş; çoğu da iki yıldan biraz daha uzun sürmüştü. Ancak, Büyük Depresyon on iki yıl sürdü, çünkü hükümet para politikalarındaki hatalarını bir dizi zararlı müdahalelerle birleştirdi.

Monetarist ekonomistlerin çoğu, özellikle “Avusturya Okulu”, para arzı ile ekonomik faaliyet arasında yakın ilişki olduğunu düşünür. Hükümet para ve kredi arzını artırırsa, faiz oranları önce düşer. İş çevreleri bu “kolay para”yı yeni üretim projelerine yatırır ve inşaat malzemeleri talebinde bir patlama yaşanır. Patlama olgunlaştıkça yatırımların maliyeti yükselir, faiz oranları daha yukarılarda oluşur ve kâr oranı düşer. Kolay para bu sonuçlara yol açarken, fiyat enflasyonundan korkan para otoriteleri büyümeyi yavaşlatır veya para arzını kısar. Her iki durumda da, manipülasyon, şişirilen ekonominin zayıf alt yapısını sarsmaya yeterlidir.

1929 öncesi Amerikan Merkez Bankası'nın enflasyonist politikalarının envanterini çıkaran en kapsamlı ve yorucu son çalışmalardan birisi Murray Rothbard tarafından hazırlanan Amerikan Büyük Depresyonu'dur. Döviz, talep ve hazine bonoları ve diğer araçlardan oluşan geniş verileri kullanarak, Rothbard, 1921'in ortalarından 1929'un ortalarına kadar Merkez Bankası'nın para arzını %60'tan fazla artırdığını tahmin etmiştir.² Kolay paranın artırılması faiz oranlarını düşürdü; hisse senetlerinin fiyatını yükseltti ve “Gürleyen Yirmili Yıllar”ı (*Roaring Twenties*) doğurdu.

1929'un başlarında Merkez Bankası bu politikasından vazgeçmeye başladı: Para arzını durdurdu, faiz oranlarını yükseltti ve sonraki üç yılda para arzının %30 oranında düşürülmesini sağladı. Ancak, enflasyonu izleyen bu deflasyon, ekonomiyi, müthiş bir patlamadan büyük bir iflâsa sürükledi.

“Akıllı para” (smart money) (para ticaretiyle meşgul olan para arzı gibi göstergeleri izleyen The Bernard Baruchs ve The Joseph Kennedys gibi şirketler), bir çok Amerikalıdan daha önce bu çılgın partinin sona ermekte olduğunu gördü. Baruch, daha 1928 gibi erken bir tarihte hisse senetlerini satmaya, bono ve altın almaya başladı. Kennedy de “sadece bir aptal elinde dolar tutabilir” diyerek aynı şeyi yaptı.³

Bir çok yatırımcı, sonunda, Merkez Bankası'nın politikalarındaki değişikliği hissettiğinde panik başlamıştı. İki aylık ılımlı bir düşüşten sonra hisse senetleri borsası,

1 Hans F.Sennholz, “The Great Depression”, *The Freeman*, April 1975, s. 205.

2 Murray Rothbard, *America's Great Depression* (Kansas City: Sheed and Ward, Inc., 1975) s. 89.

3 Lindley H.Clark, Jr., “After the Fall,” *Wall Street Journal*, October 26, 1979, s. 18.

kötümserlik büyüdükçe ve bilgili yatırımcılar dağıldıkça, 24 Ekim 1929 “Kara Perşembe” sini yaşadı.

Hisse senetleri borsasının anı düşüşü, Büyük Depresyonun sebebi değil, sadece bir göstergesiydi: FED’in yapmakta olduğu şeye paralel biçimde, piyasa önce yükseldi ve sonra düştü.

İkinci Safha: Dünya Ekonomisinin Parçalanması

Bu düşüş öncekiler gibi olsaydı, takip eden zor günler bir veya iki yıl içinde sona ererdi. Fakat, daha önce görülmemiş bir siyasî tecrübesizlik sebebiyle felâket tam 12 yıl sürdü.

İşsizlik oranı, 1929 ile 1130 arasındaki bir yıllık sürede %3,2’den ılımlı durgunluk seviyesi olan %8,9’a yükseldi. 1933’de ise hızlı bir şekilde artarak %25’e fırladı. Bu yıllar, kapitalizm karşıtlarının ifadesi ile, müdahaleciliğe karşı, laissez faire ekonomisinin şampiyonu olduğu ileri sürülen Başkan Herbert Hoover’in görev yaptığı yıllardı.

Hoover, gerçekten, serbest piyasa ekonomisini ve “ekonomiye müdahale etmemeyi mi” savunuyordu? 1932 seçimlerinde Hoover’in muhalifi olan Franklin Roosevelt öyle düşünmüyordu. Kampanya sırasında Roosevelt, Hoover’ı aşırı vergilendirme ve harcama yaparak ulusal borcu yükseltmek, ticareti kısıtlamak ve milyonlarca insanı muhtaç duruma düşürmekle suçluyordu. Roosevelt, başkanı, her şeyi, mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde Washington’dan kontrol etmek için merkezileştirdiği gerekçesiyle, “pervasızca ve müsrifçe” harcama yapmakla ve tarihteki tüm barış zamanlarının en büyük harcama yapan idaresi olmakla itham etti. Roosevelt’le yarışan Nance Garner, Hoover’ı “ülkeyi sosyalizme sürüklemekle” suçluyordu.⁴ Hoover hakkındaki modern mitin aksine, Roosevelt ve Garner kesinlikle haklıydı.

Hoover yönetiminin en büyük aptallığı, 1930 Haziranı’nda yürürlüğe konulan Smoot-Hawley Gümrük Tarifeleri idi. Bu kanunla daha önceki on yılda Amerikan tarımını bunalıma sokan 1922 tarihli Fordrey-Mc Cumber Gümrük Tarifeleri en üst sınıra çıkarılmıştı. Amerikan tarihinin en korumacı kanunu olan Smoot-Hawley, aslında, yabancı mallara karşı sınırları kapattı ve kısır uluslararası ticaret savaşını başlattı. Profesör Barry Poulson, Kanunun sadece 887 tarifeyi ciddi bir şekilde yükseltmekle kalmadığını, aynı zamanda gümrüğe tâbi malların sayısını da 3218’e çıkardığını belirtmiştir.⁵

Yönetim ve Kongre’deki bir çok görevli ticarî engellerin yükseltilmesinin Amerikalıları içeride daha çok mal almaya zorlayacağına, bunun da rahatsızlık veren işsizlik problemini çözebileceğine inanıyordu. Yalnız, uluslararası ticaretin önemli bir ilkesini göz ardı etmişlerdi: Ticaret sonuçta çift yönlü bir caddeydi; eğer yabancılar buraya mal satamazsa, buradan mal satın almak için ihtiyaç duyacakları paraları kazanamazdı.

Smoot-Hawley’in yüksek gümrük tarifeleri ile yabancı şirketlerin ve çalışanlarının huzuru kaçırılmıştı. Nitekim, yabancı hükümetler kendileri de ticarî engeller

4 “FDR’s Disputed Legacy,” *Time*, February 1, 1982, s. 23.

5 Barry W. Poulson, *Economic History of the United States* (New York: Macmillan Publishing Co., Inc., 1981), s. 508.

koyarak hemen misilleme yaptılar. Amerikan pazarlarına satış yapma imkânlarının ortadan kaldırılmasından dolayı Amerikan mallarının alımını azalttılar. Bu olaydan özellikle Amerikan tarımı zarar gördü. Başkanın bir imzasıyla bu ülkedeki çiftçiler pazarlarının üçte birini kaybettiler. Tarım ürünlerinin fiyatı hızlı bir şekilde düştü ve onbinlerce çiftçi iflâs etti. Tarımın çökmesiyle rekor sayıda kırsal banka yüzbinlerce müşterisiyle birlikte iflâsa sürüklendi.

Hoover, destekleme ve yardım için hükümet harcamalarını dramatik bir şekilde artırdı. Sadece 1930-1931'de, bir yıllık sürede, federal hükümet harcamalarının Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı üçte bir oranında yükseldi.

Hoover'ın tarım bürokrasisi bir taraftan yeni gümrük tarifeleriyle çiftçilerin pazarlarını tahrip etmiş, diğer taraftan da, buğday ve pamuk çiftçilerine yüzlerce milyon dolar yardım dağıtmıştır. Hoover'ın "Yeniden Yapılandırmayı Finans Şirketi" ilâve milyarlarca dolar sübvansiyonu bol keseden dağıttı. On yıllar sonra Hoover yönetimi üzerine yorum yapan, Franklin Roosevelt'in 1930'lardaki politikalarının mimarlarından olan Rexford Guy Tugwell şöyle demiştir: "Biz o zamanlar kabul etmiyorduk ama, Yeni Ekonomik Program, Hoover'ın başlattığı programlardan üretilmişti." ⁶

Deli saçması yüksek gümrük tarifeleri ve büyük sübvansiyonları bir araya getirerek Kongre, 1932 Gelir Kanunu'nu çıkardı ve Hoover bu kanunu onayladı. Bu kanun Amerikalılar'ın çoğunun gelir vergisini iki katına çıkardı; en üst vergi diliminde vergi oranı, %24'ten %63'e yükseldi, yani iki mislinden fazla artırıldı. İstisnalar daraltıldı; ücretlerin gelir indirimi kaldırıldı. Şirket ve emlak vergileri yükseltildi; akaryakıt ve taşıt üzerine yeni vergiler koyuldu; haberleşme vergisi aşırı şekilde yükseltildi.

Hoover yönetiminin yoğun ekonomik müdahalesini tarafsız bir şekilde izleyen ciddi bir bilim adamı, bu kaçınılmaz zararlı sonuçları serbest piyasanın kabahati olarak sunabilir mi?

Üçüncü Safha: Yeni Ekonomik Program

1932 başkanlık seçimlerinde Franklin Delano Roosevelt mevcut başkan Herbert Hoover'ın aldığı 59 oya karşı 472 oy alarak, büyük bir farkla seçimi kazandı. Liderliğindeki Demokrat Parti platformunda Roosevelt şöyle demişti: "Biz parti plâtförmünün, kendisine güç emanet edilmiş parti ile bu partiye sadakatini koruyan insanlar arasında yapılmış bir sözleşme olduğuna inanıyoruz." Plâtförm, kamu harcamalarında %25 indirim, dengeli bir bütçe, tüm tehlikelere karşı korunmuş sağlam bir altın kuru, özel sektöre ait olması gereken tüm alanların kamudan uzaklaştırılması, başkan Hoover'ın "fantezi" tarım programlarının ortadan kaldırılmasını istiyordu. Bunlar başkan adayı Roosevelt'in söz verdiği şeylerdi; fakat uyguladığı politikaların bu sözlere benzer bir tarafı yoktu.

Yeni Ekonomik Program'ın birinci yılında, Roosevelt 3 milyar dolar gelire karşı 10 milyar dolar harcama önerdi. 1933-1936 arasında kamu harcamaları %83'ten fazla arttı. Federal borçlar %73 gibi astronomik bir yükseliş gösterdi.

Roosevelt, işlenmiş tarımsal ürünler üzerine yeni bir vergi getiren, elde edilecek gelirin değerli ürün ve hayvanların toplu satışı sebebiyle yok olmasını önlemede

⁶ Paul Johnson, *A History of the American People* (New York: Harper Collins Publishers, 1997), s. 741.

kullanılmasını öngören Tarımsal Uyum Kanunu'nun (TUK) çıkarılmasını sağladı. Federal görevliler, mükemmel yatırımlar yapılmış pamuk, buğday ve mısır tarlalarında çirkin görüntüler izlediler. Milyonlarca sağlıklı inek, koyun ve domuz öldürülüp topluca gömülüyordu.

TUK, arzı azaltarak ve fiyatları yükselterek çiftçilere yardım etmiş olsa bile, bunu yüksek fiyatları ödemek zorunda kalan veya parasıyla daha az yiyecek tüketmek zorunda kalan milyonlarca insana zarar vererek yapabildiği.

Yeni Ekonomik Programın en radikal yönü, Haziran 1933'te kanunlaşan ve Ulusal Geliştirme İdaresi (UGİ) kurulmasını öngören Ulusal Endüstriyi Geliştirme Kanunu (UEGK) olmuştur. UEGK ile, üretim yapan endüstrilerin çoğu devlet vesayetindeki kartellere yönlendirildi. Fiyatları ve satış şartlarını belirleyen kurallar, Amerikan ekonomisinin büyük kısmını daha ziyade faşist-tarzı bir yapıya dönüştürdü. Bu arada UGİ yakından kontrol ettiği endüstrilerden toplanan yeni vergilerle finanse ediliyordu. Bazı ekonomistler bu kuruluşun iş kurma maliyetini %40 oranında artırdığını tahmin ediyorlar ki, bu, durgunluk içindeki bir ekonominin canlanması için yapılmaması gereken bir şeydir.

Roosevelt de, Hoover gibi, yüksek gelir diliminde vergiyi aşırı biçimde artıran ve şirket temettülerinden %5 oranında vergi kesilmesini öngören bir kanun değişikliğini onayladı. Başkanın daha sonraki on yılında vergilerde artış yapılması aslında sıkça başvurulan bir politika hâline geldi. Hatta, İkinci Dünya Savaşı'nın son yılında en üst gelir diliminde vergi oranı %94'e çıkarılmıştı. Federal Kuruluşların tepesinde bulunan Roosevelt'in komiserleri halkın vergilerini su gibi harcadılar.

Meselâ, Roosevelt'in halkın sıkıntısını azaltma programı çerçevesinde ücretsiz gösteriler yapmak üzere sanatçılar ve arşivlerin kataloğunu çıkarmak için kütüphaneciler işe alındı. Yeni Ekonomik Program'dan emniyet düğmelerinin tarihçesini araştıracak kişilere bile ödeme yapıldı. Washington'daki kamu binalarından sıgırcık kuşlarını korkutarak uzaklaştırma göreviyle sokak devriyesi olarak yüz kişi işe alındı. Rüzgârlı havalarda horozbiklerini temizleyecek maaşlı adamlar bile tutuldu.

Roosevelt, Kasım 1933'te Bayındırlık İşleri İdaresi'ni kurdu. Bu kuruluş bitmemiş projeler Federal Acil Yardım İdaresi'ne devredilmek üzere, 1934 yılında kapatıldı. Kongreyi açış konuşmasında Roosevelt, bu tür yeni programların bir yıl içinde tasfiye edileceğini söyledi. "Federal hükümet bu yardım işini bırakmalı ve bırakacaktır. Haftada bir çim biçme, yaprakları tırmıklama veya kağıt toplama karşılığında insanlarımızı para ve gıda paketi vererek onların yaratıcılığını daha fazla öldürmek istemiyorum" dedi.

Fakat, 1935 yılında, İş Geliştirme İdaresi kuruldu. Bu kuruluş "boondoggle" (lüzumsuz iş) kavramının gelişmesine sebep olmuştur. Çünkü, bu idare tarafından, savunucuları tarafından kurulmasının ne kadar yararlı olduğunun delili olarak gösterilen, 77.000 köprü ve 116.000 bina yapılmıştır.⁷ Bu programlar sebebiyle yapılan gereksiz harcamaların uzun listesi, ekonomik olarak verimli/ mantıklı olmayan amaçlar ve politik arzular için değerli kaynakların nasıl çarçur edildiğinin iyi bir örneğidir.

7 Martin Morse Wooster, "Bring Back the WPA? It Also Had A Seamy Side," *Wall Street Journal*, September 3, 1986, s. 26.

Anayasa Mahkemesi, Roosevelt'in ebedî öfke ve istihzasını kazanacak şekilde, 1935 yılında UGI'yi, 1936 yılında da TDK'yi iptal edince, Amerikan ekonomisi, Yeni Ekonomik Program'ın aşırı yüklerinin bazılarında kurtuldu. Mahkemenin "dokuz yaşlı adamı" Roosevelt'in çıkardığı, ekonominin düzelmesini engelleyen, birçok karar ve programı da Anayasa'ya aykırı bularak iptal etti.

Yeni Ekonomik Program'ın ağır yüklerinden kurtulan ekonomi hemen canlanma belirtileri gösterdi. İşsizlik 1935'te %18'e, 1936'da %14'e ve 1937'de daha da aşağıya düştü. Fakat, 1938'de ekonomi durgunluğa girince, işsizlik yeniden %20'ye yükseldi. Hisse senetleri Ağustos 1937 ile Mart 1938 arasında yaklaşık %50 değer kaybetti. Franklin Roosevelt'in Yeni Ekonomi Programı'nın öngördüğü "ekonomik teşvikler" gerçekten "ilk defa" depresyon içinde depresyona yol açtı.

Dördüncü Safha: Wagner Kanunu

1935 yılında çıkarılan -ve örgütlü işçi hareketinin "Magna Carta"sı olarak nitelenen- İşçi İlişkileri Kanunu 1937-38 çöküşünün alt yapısını hazırladı. Hans Sennholz'un ifadeleriyle;

Bu kanun Amerikan işçi ilişkileri yönünden bir devrim niteliğindedir. Kanun çalışma hayatı ile ilgili ihtilafları mahkemelerden alıp yeni oluşturulan ve federal bir kurum olan İşçi İlişkileri Kurulu'na verdi. Savcı, hâkim ve jüri yetkilerinin tamamı bu Kurul'da toplandı. Kurul'daki sendika yanlıları kendilerine dokunulmazlık ve ayrıcalıklar sağlayan bu Kanunu suistimal ettiler. Amerika Birleşik Devletleri, bu şekilde, Batı medeniyetinin büyük bir başarısı olan, kanun karşısında eşitlik prensibini terketti.⁸

Geniş yetkilerle donatılan sendikalar taşkın militan kuruluşlara dönüştü. Tehditler, boykotlar, grevler, işgaller ve yaygın şiddet hareketleri sebebiyle verimlilik düşerken, işsizlik dramatik boyutlara yükseldi. Ülkedeki sendikali işçi sayısı büyük bir artış gösterdi. 1941 yılında, 1935 yılındakinin iki buçuk katı kadar sendikali işçi vardı.

Wagner Kanunu'nun peşine takılan Beyaz Saray, iş dünyasına karşı büyük bir hınçla saldırıya geçti. Roosevelt iş adamlarına öfke duyuyordu. Onları krizden çıkışın önündeki engel olarak görüyordu. Hisse senetleri borsası için yeni bir sistem getirildi. Dağıtılmayan şirket kârları üzerine "dağıtılmamış kâr vergisi" adıyla bir vergi konuldu. Bu çabaları "zenginleri ıslatma çabası" olarak niteleyen ekonomist Robert Higgs şöyle yazıyordu: "Başkanın ve yönetimin Kongreyi, özel sektör yatırım kararlarının alınmasında söz sahibi olan yüksek gelir sahiplerinden, alınabilecek her varlığı almaya zorladığından eminim."⁹

Higgs, 1930'lardaki Amerikan ekonomisinin yönü ile özel yatırımların hacmi arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekiyor. Roosevelt yönetiminin iş dünyasına, mülkiyete ve serbest teşebbüse karşı (sözde ve icraatta) giriştiği bu amansız saldırılar, ekonominin canlanması için gerekli sermayeyi ya vergilendirerek çekip aldı ya da

⁸ Sennholz, a.g.m., s. 212-13.

⁹ Robert Higgs, "Regime Uncertainty: Why the Great Depression Lasted So Long and Why Prosperity Resumed After the War," *The Independent Review*, Spring 1997, s. 573.

sermayenin gizlenmesine yol açtı. Roosevelt 1941'de Amerika'yı savaşa soktuğunda, sermaye düşmanlığını hafifletti; fakat fabrikaların büyütülmesi veya tüketim malları üretimi yerine ülke sermayesi büyük ölçüde savaş endüstrisine kaydırıldı. Yatırımcılar, savaş bitip Roosevelt gidinceye kadar, sürdürülebilir refahı sağlayabilecek bir savaş sonrası yatırım patlamasına girişmek için yeterli güvene kavuşamadılar.¹⁰

Serbest Teşebbüs Nereye?

Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmesinin hemen öncesinde, hisse senetleri borsasının çöktüğü Kara Perşembe'nin ardından oniki yıl geçmesine rağmen, on milyon Amerikalı işsizdi. Roosevelt 1932'de krizi sona erdirmek için söz vermişti, fakat iki dönem başkanlık yapmak için ısrar etti ve sayısız müdahalelerde bulundu.

İkinci Dünya Savaşı ortamında Amerika'nın müttefikleri ile ticaretinde bir artış oldu. Savaşın insan ve kaynaklar üzerindeki yıkımı Amerikan ekonomisine bir fayda sağlamadı. Faydayı yenilenen ticaret sağladı. Roosevelt'tan sonra gelen Truman yönetiminin özel yatırımcıları cezalandırma konusunda bilinçli olarak daha isteksiz davranması sonucunda, bu yatırımcılar savaş sonrası güçlü canlanmayı başlatmak için ekonomik faaliyetlerine geri döndüler.

Büyük Depresyonun başlangıcı 1920'lerdeki Amerikan hükümetinin enflasyonist para politikalarına uzanır. Depresyon tekrar eden politik yanlışlar yüzünden derinleşti ve uzun sürdü. Bu yanlışlardan bir kaçış şöyle sıralanabilir: Ticareti engelleyen gümrük tarifeleri, yatırımcının hevesini yok eden vergiler, üretim ve rekabet üzerindeki bıkırtıcı kontroller, ürünlerin ve hayvanların anlamsız yere itlaf edilmesi, zorlayıcı iş kanunları. Oniki yıllık felâketi üreten serbest piyasa değil, şimdiye kadar görülmemiş boyuttaki politik yanlışlardır.

Çeviren: Zekeriya Şarbak

¹⁰ Higgs, a.g.m., s. 564.